

KNJIGE TZVETAN TODOROV, 'STRAH OD BARBARA
– S ONU STRANU SUKOPA CIVILIZACIJA'

BARBARIZAM to (ni)su drugi

Prosvjetiteljska dobrohotnost Todorova očituje se u tomu što, za razliku od Freuda, zastupa teoriju prema kojoj čovjek nema poseban nagon za destrukcijom

PIŠE **FRENKI LAUŠIĆ**

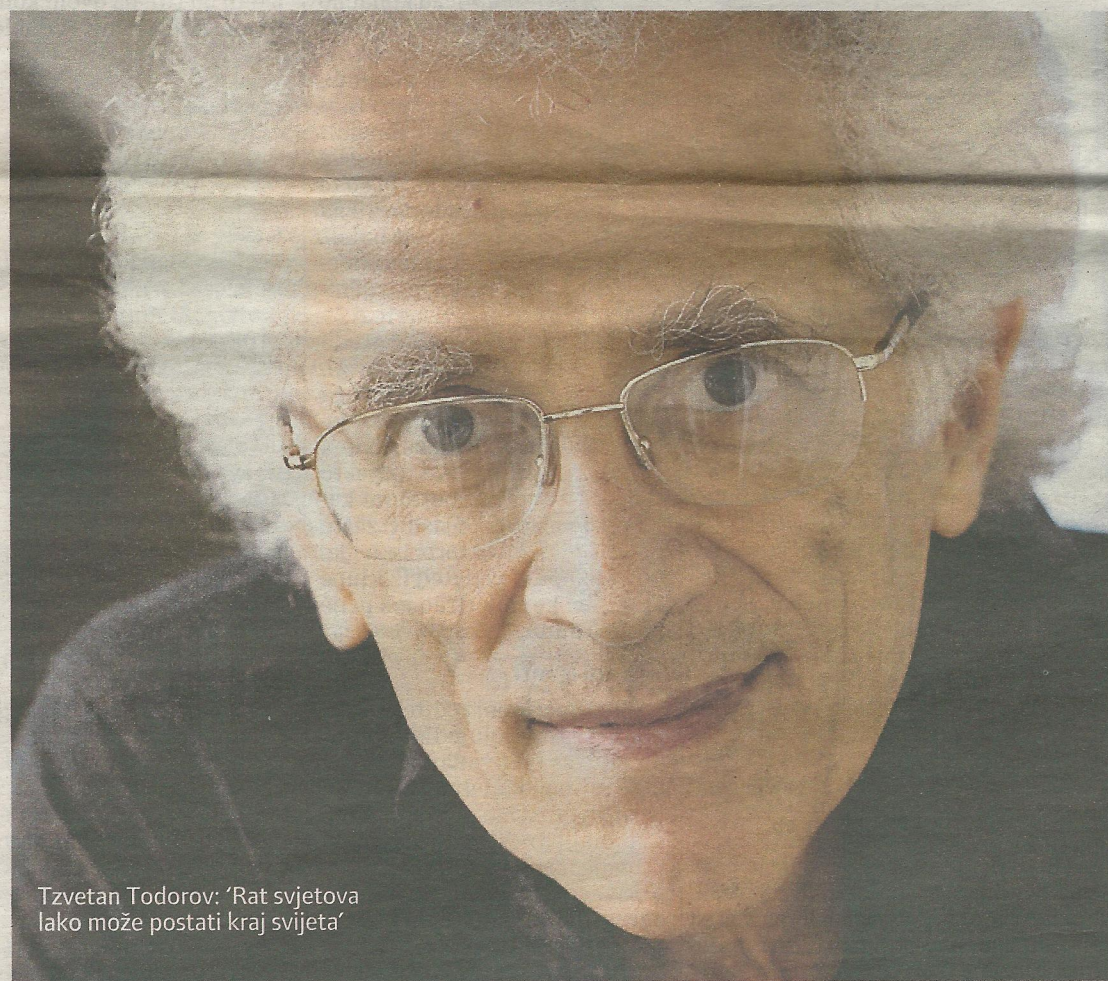
Tzvetan Todorov, prosvjetitelj staroga kova, napisao je dirljivo, brižnu i profinjenu knjigu "Strah od barbara – s onu stranu sukoba civilizacija" (TIMpress, Zagreb) kojom se izravno suprostavlja tezama **Samuela Huntingtona** iz njegova djela "Sukob civilizacija". Na glavnu tvrdnju Huntingtona da je sukob između zapadne i drugih civilizacija, prvenstveno "islamske civilizacije", nužan zbog toga što su nezapadne civilizacije suštinski nedemokratske, Todorov odgovara nijansiranom analizom "teorije i prakse" koja dokazuje suprotno. Kad je u pitanju teorija, francuski pisac bugarskog podrijetla za potrebe ove knjige utemeljuje razlikovanje između civilizacije (u jednini) i kultura (u množini) na način da se civilizaciju, odnosno civiliziranost jedne države određuje prema stupnju morala ili političkog napretka mjenog prema univerzalnim kriterijima liberalne demokracije (odnosno prema stupnju barbarizma), dok za kulture nema jedinstvenoga kriterija po kojem bi ih se vrednovalo i za njih vrijedi načelo relativnosti. Za razliku od Huntingtona i sličnih autora, Todorov smatra da se u okviru svake kulture može razviti (i razvijati) neki tip suvremene demokracije, odnosno da svaka kultura može nastaviti svoj razvoj u okviru tako shvaćene civilizacije. Pritom se kulture ne doživljavaju kao zaleđene strukture običaja i tradicija, već kao "živi organizmi" koji se neprestano mijenjaju pri dodirima, prožimanjima i stapanjima s drugim kulturama. Ovaj filozofsko-politološko-antropološki okvir predstavlja vedar prosvjetiteljski stav na kojem Todorov gradi svoj umjereni optimizam za svijet u kojem još uvijek caruje strah od drugog, a u čijem korijenu, smatra Todorov, leži strah od barbara.

Čovjštvo drugih

Pritom on podsjeća da riječ barbar dolazi od starih Grka, koji su je koristili kako bi označili sve one koji ne govore istim jezikom kao Grci, ali da se na to značenje riječi odmah nadodalo drugo, ono koje je govorilo o tomu da su barbari – necivilizirani. – Barbari su oni koji niječu sveukupan ljudski karakter drugih. To ne znači da oni doista ignoriraju njihovu ljudsku prirodu niti da je zaboravljaju, nego se ponašaju kao da drugi ljudi to nisu u potpunosti – tvrdi Todorov u svojoj definiciji barbarstva, koja u potpunosti određuje ovu knjigu. Biti civiliziran u tom bi kontekstu značilo da je "uvijek i svugdje civiliziran onaj koji umije priznati puno čovjštvo drugih". Budući da to u određenoj mjeri predstavlja i određeni moralni i intelektualni napor te je realno nemoguće da se sasvim poistovjetimo s nekim, Todorov napominje da je nemoguće biti stopostotni barbar. Naime, i najveći barbar posjeduje određenu kulturu i moralni kod, a barbarska djela čini upravo u ime te kulture i morala, u želji da zaštiti svoju kulturu i sebe kao kulturnu i civiliziranu osobu. Bolje rečeno, brani ono što bi političari i "običan puk" u SAD-u, Velikoj Britaniji, Francuskoj i Nizozemskoj nakon "islamskog terora" nazivali – "naš način života". Pa su o obrani "našeg načina života" napali Afganistan i Irak i surovošću odmazde reagirali upravo – barbarski.

Prosvjetiteljska dobrohotnost Todorova očituje se baš u tomu što, za razliku od **Sigmunda Freuda** i drugih, zastupa teoriju prema kojoj čovjek nema neki poseban nagon za destrukcijom, već je destruktivan prvenstveno u obrani samoga sebe i svoje kulture, i to zbog straha da će netko uništiti njega i njegovu kulturu. – Oni koji više vole bajke, prave se gluhi kad im se govori o prirodnoj ljudskoj težnji za zloćom, agresijom, uništenjem, pa time i za okrutnošću – citira on Freuda od kojeg se ograđuje i tvrdi da "takvi činovi potječu od istog instinkta života kao i naši ljubavni činovi, a razlika među njima nije u početnoj pobudi ni u cilju koji želimo postići, nego u sredstvima kojima želimo postići taj cilj".

A ta sredstva mogu biti i tako glupo ksenofobična, upozorava Todorov, da je u Rotterdamu u gradskom parlamentu, nakon ubojstva **Thea van Gogha** od islamskih radikalista, vođena ozbiljna rasprava o to-

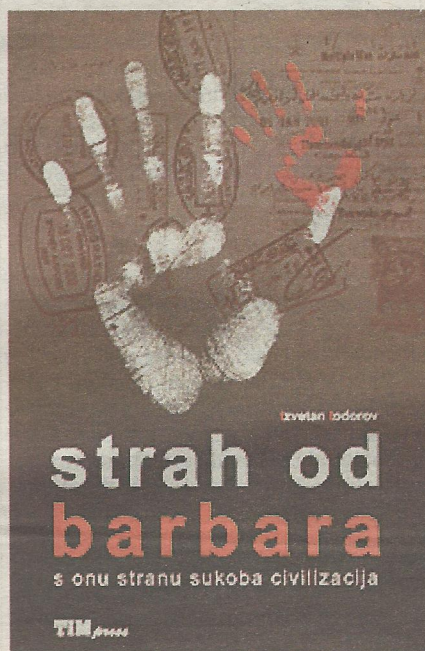

Tzvetan Todorov: 'Rat svjetova lako može postati kraj svijeta'

mu da se na glavnim gradskim trgovima i ulicama zabrani govoriti bilo koji jezik osim nizozemskog. Takav prijedlog ipak nije prošao, no Todorov vrlo analitično raščlanjuje neka "barbarska" i "antibarbarska" događanja u suvremenoj Europi i svijetu nakon što se poslije "11. rujna" razbuktao strah od "islamskih barbara". No, u analizi i ocjenjivanju svih aspekata tih događaja i pojava, on inzistira da se svakom slučaju treba pristupiti pojedinačno, bez generaliziranja. Slučaj ubojstva **Thea van Gogha**, nizozemskog TV voditelja i režisera, nasilje u francuskim predgrađima, životna priča **Hirsi Ali** (bivše muslimanke koja je pretrpjela velika zlostavljanja, potom bila muslimanski fundamentalist, da bi se na kraju zaposlila u washingtonskoj neokonzervativnoj instituciji kao osvjedočeni mrzitelj islama), danske karikature na račun islamskog proroka **Muhameda**, antimuslimanski članak francuskog profesora **Roberta Redekra** u dnevniku "La Figaro", kontroverzni crteži satiričnog **Charlea Hebdo**a, govor Pape **Benedikta XVI.** na sveučilištu u Regensburgu

PRIJATELJI
I ljubav je dio čovječnosti i da bismo sami sebe odredili, od neprijatelja, kao kruh i voda, još su nam potrebni prijatelji

Respektabilan opus

•• Tzvetan Todorov (1939.), povjesničar, filozof, lingvist i književni teoretičar, autor je niza svjetski popularnih i hvaljenih knjiga, poput 'Duh prosvjetiteljstva', 'Avanturisti apsoluta', 'Novi svjetski nered', 'Memorija zla', 'Iskušenje dobra', 'Iskorijenjeni čovjek', 'Zajednički život', 'Mi i drugi', 'Kritika kritike', 'Osvajanje Amerike', 'Simbolizam i interpretacija', 'Teorija simbola', 'Poetika', 'Enciklopedijski rječnik znanosti o jeziku', 'Rođenje individuuma u umjetnosti', 'Moralna učenja i povijest', 'Pohvala pojedincu', 'Pohvala svakodnevlju', 'Književnost i značenje'... u kojima razmatra različite teme, od strukturalizma, poezije i retorike, do problema mijesanja kultura i užasa totalitarnih sustava. Todorov je s 24 godine iz Bugarske pobjegao u Francusku i pitanje pomirenja slobode pojedinca i zahtjeva zajednice jedno je od njegovih temeljnih tema, koje se obrađuje i u ovoj knjizi, prvom njegovom djelu prevedenom na hrvatski jezik.

u Njemačkoj te reakcije "islamske strane" na te događaje, Todorov problematizira bez predrasuda i apriorne obrane bilo kojeg od aktera tih događaja. Ponašanje političkih elita vodećih država "zapadne civilizacije" u odgovoruna "islamsko barbarstvo" Todorova je nagnalo da zaključi, među ostalim, da "danas shvaćamo da demokracije mogu prihvatiti totalitarna stajališta, a da pritom ne promijene svoju globalnu strukturu". – Rak ne izjeda više samo jedno biće, njegove semetastaze nalaze i u onih koji su vjerovali da su ga pobijedili i koji su smatrali da su otporni. Moć koja se koncentrirala u rukama naših vođa, tolika je da nas sve plaši – rat svjetova može isto tako postati kraj svijeta – tvrdi Todorov, a taj njegov strah, koji dijele mnogi građani svijeta, ispostavlja se kao glavni motiv za pisanje ove knjige.

Mrznja ili ljubav

Atomske bombe bačene na Hirošimu i Nagasaki, kao prvorazredni barbarski čin, kako ističe Todorov, jedno su od najrazornijih upozorenja na tu mogućnost. Mogućnost koju je u dvije rečenice sazeo miljenik modernih barbara, Huntington: – Mrznja je dio čovječnosti. Da bismo sami sebe odredili i pokrenuli se, potrebni su nam neprijatelji. Francusko-bugarski humanist protiv ovakve "čovječnosti" ustaje jednostavnom zamjedbom da je i ljubav dio čovječnosti i da su nam, da bi sami sebe odredili, od neprijatelja, kao kruh i voda, još potrebni prijatelji. A da naše "neprijatelje" ne doživljavamo kao "sotone" već kao prestrašene, izmanipulirane (jer Todorov jasno razlikuje prestrašenu i izmanipuliranu javnost od real-političara i biznismena koji prvenstveno žele moć i novac) i paranojom obuzete ljude koji se žele obraniti od "vanjskog neprijatelja", tj. "barbara". To ne znači da, kao manje-više civilizirani ljudi, nemamo pravo na čvrstu obranu, nego samo da u toj obrani i sami ne činimo barbarska djela.